

Niet alle aangename relaties zijn pedagogies

Interview met René Schérer over pederastie en pedagogiek*

Inleiding

René Schérer is als filosoof verbonden aan de Universit  VIII van Parijs. Hij publiceerde over de duitse fenomenologie en over Charles Fourier. De laatste tien jaar houdt hij zich met de positie van jongeren bezig, vooral met de verhouding tussen kinderen en volwassenen. Hij schreef hierover een reeks boeken, die in de loop van het interview ter sprake komen. Het meest bekend is wel *Emile Perversi*, waarin de relaties tussen opvoeding en seksualiteit worden geanalyseerd en geironiseerd.

Samen met Guy Hocquenghem en Tony Duvert neemt Sch rer in de discussie over pedofilie / pederastie een aparte positie in. In vergelijking met de nederlandse discussie over pedofilie valt bijvoorbeeld op, dat pedofilie door deze auteurs vooral vanuit een homoseksuele visie wordt gezien. Dat heeft tot gevolg dat zij zich vooral uitlaten over een pederastiese homoseksualiteit, dus over man-jongens relaties, die ze als maatschappelijke omgangsvormen waarnemen.

Door het interview lopen vier lijnen. Dat zijn tegelijk vier probleemstellingen, die de discussie over pedofilie / pederastie in een breder histories en maatschappelijk verband plaatsen. Als eerste staat de verhouding van pederastie tot de jeugdbeweging centraal. Sch rer ziet de jeugdbeweging van voor de Tweede Wereldoorlog als een van de domeinen waar de interferentie van pedagogiek en pederastie duidelijk speelt. Als we terugkijken naar deze jeugdbeweging, komt pedofilie in een maatschappelijke

* Dit interview met Sch rer werd op 19 mei 1982 in Parijs door Thijs Maasen en Leo Dullaart afgenomen. Bij hen berust het copyright, met dank voor de transkriptie aan Paul Kamphuis en voor de vriendendienst bij de vertaling aan Pascal Guérin.

De illustraties zijn ontleend aan: R. Sch rer en G. Hocquenghem, *Co-ire*. Recherches nr. 22, Fontenay-sous-Bois 1976. De drie foto's zijn van Negrepoint, de tekening van de Rattenvanger van Hamelen uit: *Deutsches Sprachbuch* (Masson).

kontekst te staan. Erotiek en seksualiteit spelen sociaal een rol. Schérer staat allereerst stil bij publikaties uit die tijd van Hans Blüher en Gustav Wyneken over de Wandervogel en over de vrije schoolgemeenschap Wickersdorf. Met name Wyneken ontwikkelde in Wickersdorf een eigen theorie over erotiek in de opvoeding, die voor een actuele verdediging van man-jongens relaties interessant is. Daarnaast onderneemt Schérer een poging om de interpretatie van omgangsvormen tussen mannen en jongens in termen van een pederastiese pedagogiek te overschrijden.

Als tweede is *de verhouding pederastie en pedagogiek* aan de orde. Ook hier gaat het niet om pederastie in engere zin, maar om de vraag hoe pedagogiek enerzijds déseksualiseert, terwijl ze anderzijds tegelijk pederastiese elementen tot een opvoedkundig principe verheft. Op die manier is pederastie symptoom en aanklacht tegelijk.

Schérer stelt in zijn boek *Emile Perverti* dat de pedagogiek niet één stap verder is gekomen sinds Rousseau in zijn *Emile* de basis voor de moderne opvoeding ontwierp. Het beschermen van het onschuldige kind tegen mogelijke perversies en het handhaven van een a-seksuele distantie zijn tot in onze tijd een gouden regel van de pedagogiese omgang gebleven. De structuur van deze pedagogiese verhouding komt in pederastie pas scherp naar voren.¹

Als derde gaat het in het interview om *de verhouding van pederastie tot wat men de kinderrechtenbeweging van volwassenen zou kunnen noemen*. Schérer stelt de vraag of de strijd voor de rechten van het kind op een eigen seksualiteit, de erotische omgang van kinderen met volwassenen wel bevordert. Zowel vóór- als tegenstanders van pedofilie graven zich vast in de heersende psychologische voorstelling van het kind. Beiden voeren het woord in naam van de rechten van het kind. Psychologische voorstellingen functioneren in een juridiese discussie. Wat deze discussie over de rechten van het kind ervan maakt, levert niet meer op dan een erkenning van kinderseksualiteit. Schérer's grootste bezwaar hiertegen is dat het kind iets totaal anders is dan wat deze discussie ervan maakt.

De vierde lijn die door het interview loop is *de verhouding pederastie en homoseksualiteit*. Niet alle pedofielen zijn homoseksueel en niet alle homoseksuelen zijn pedofiel. Toch zijn pedofielen vrijwel altijd voor homoseksueel versleten, dat wil zeggen dat ze werden gezien als perverse kinderlokkers. Hoe komt dat?

Schérer ziet in de kinderlokker een ontvoerder: iemand die in staat is

1. Zie: Thijs Maasen, Leo Dullaart, 'De toegang tot de jeugd. Reactie op het themanummer 'Jeugdkultuur'', in: *Psychologie en maatschappij* 15, mei 1981, pp. 294-300.

het kind weg te voeren uit het gezin, uit de handen van de ouders, om zo een erotische verhouding tot stand te brengen. Het boek *Co-ire* droomt hierover, maar de pederast blijkt niet altijd bij machte om deze rol glansrijk te vervullen. Het gebeurt vaak dat de pederast zelfs ouderlijke taken overneemt, of pedagogische functies krijgt toebedeeld. De pederast als de best denkbare ouder... Zijn dit de marges van de pedagogiek waarbinnen de pederastie zich nuttig mag maken? En als homoseksualiteit langzamerhand meer wordt geaccepteerd, geldt dat dan ook voor pedofilie? Wordt de acceptabele homoseksueel nu tot een aardige oom?

Schérer laat zien, hoe het kind telkens op het kruispunt staat van twee discussies, die elkaar histories afwisselen, een seksuele en een juridische. 'Wat men niet meer in naam van de pederastie kan veroordelen, dat veroordeelt men in naam van de verdediging van de rechten van het kind.'

Pederastie en jeugdbeweging

Uw boek Emile Perverti² bevat een analyse van de pedagogische relatie. U ontmaskert de latente verhouding tussen pedagogiek en pederastie. Is het mogelijk om een dergelijke analyse ook toe te passen op de jeugdbeweging in het begin van deze eeuw, met name op de relaties tussen jeugdleiders en jongens?

Toen ik *Emile Perverti* in 1973 schreef betrok ik mijn analyse niet op de jeugdbeweging. Ik wist daar weinig van. Pas toen Guy Hocquenghem met mij over de Wandervogel in Duitsland sprak raakte ik erin geïnteresseerd. In het bijzonder in het boek *Die deutsche Wandervogelbewegung als erotisches Phänomen*³ van Hans Blüher en in zijn soortgelijke studie over Männerbünde en Männergesellschaft.⁴ Toen ik het boek *Eros*⁵ van Gustav Wyneken las, zag ik dat hij nog nadrukkelijker de Schulgemeinde van Wickersdorf baseerde op vriendschap en eros: pederastie in de vorm

2. R. Schérer, *Emile Perverti, ou des rapports entre l'éducation et la sexualité*. Parijs (Robert Laffont) 1974.

3. H. Blüher, *Die deutsche Wandervogelbewegung als erotisches Phänomen*. Prien am Chiemsee (Verlag Kampmann & Schnabel) 1922.

4. Schérer doelt hier met name op het boek van Blüher, *Die Rolle der Erotik in der männlichen Gesellschaft*. Jena 1920.

5. G. Wyneken, *Eros*. Lauenburg/Elbe (Adolf Saal) 1921. Hierin verdedigt Wyneken zich tegen beschuldigingen vanwege pederastiese verhoudingen met zijn leerlingen, en hij verwoordt erin het idee van een vrije scholengemeenschap op pederastiese basis.

van eros op pedagogiese basis. Wat mij daarin interesseert is niet zozeer de pedagogiek, maar de zeer sterke vriendschappelijke en erotische banden met kinderen. Dus dergelijke relaties, die de pedagogiek zelf overschrijden en haar doorklieven, tref je bij nadere analyse in de vroegere jeugdbeweging wel aan.

Ik kom even terug op *Emile Perverti*. Het was mijn bedoeling om daarin de pedagogiese relatie te seksualiseren. Enerzijds door de ontkenning en weigering van seksualiteit, zoals Rousseau die bij de opvoeding van Emile had bedacht, in de pedagogiese relatie zichtbaar te maken; anderzijds door de aanwezigheid van affektieve en erotische aspecten te tonen, die echter niet tot uiting kunnen komen in de relatie zelf. Dat was kortweg mijn analyse-schema dat ik vervolgens op ironiese wijze op de school toepaste. De school staat vijandig tegenover seksualiteit, terwijl het kind juist seksueel is. De pedagogiek is een soort scherm om het kind, waardoor men verhinderd wordt de seksualiteit van het kind te bepalen.

Dat wil echter niet zeggen dat er dus geen band bestaat tussen een pedagogiese relatie en een affektieve, zelfs seksuele relatie. In *Emile Perverti* wilde ik de deseksualisering ironiseren, dat was mijn uitgangspunt. Er is echter ook een ander perspectief mogelijk: seksualiteit opnieuw introduceren om pedagogiese relaties weer tot leven te brengen, om haar vruchtdragend te maken. Dit perspectief is niet strijdig met dat van *Emile Perverti*. Een van mijn studenten heeft hierover een studie gemaakt in verband met een pedagogies experiment in een vrije school. Hij laat de mislukking zien van onderwijzers die zeer afstandelijk waren en zelfs een vijandige houding hadden tegenover de kinderen. Hem lukte het echter wel een groep te vormen waarin affektieve relaties hun vrije loop hadden, zelfs seksuele relaties.

Waarom wilde Gustav Wyneken de eros nu juist in de kern van de pedagogiese relatie lokaliseren? Wellicht om de pederastie te kunnen legitimeren?

Hier kun je moeilijk een eenduidig antwoord op geven. Wyneken is iemand die opnieuw een beroep doet op de platoniese traditie in de zin van de opvoedende eros. Hij vat deze eros sensueel op en geeft er nergens een seksuele uitdrukking aan. Misschien was dat ook een noodzaak voor hem, omdat het boek een verdediging was voor het proces dat men hem aandeed vanwege het feit dat hij een leerling omhelsde. Wat hij in *Eros* vooral verdedigt is de naaktheid, strelingen en liefkozingen op deze scholengemeenschap. Zijn ideologie ontwikkelt zich op het nivo van lichamelijke en zinnelijke strelingen en niet op dat van een typiese seksualiteit.

Als wij daarentegen in onze tijd over pederastie praten, dan spits dat zich meestal toe op seksualiteit. Wij willen weten of er al dan niet een seksuele relatie achterzit. Trouwens Blüher, die een meer freudiaanse interpretatie hanteert, beschrijft de relaties in de mannelijke maatschappij binnen een hiërarchiese pederastie. Bij hem is pederastie een vorm van initiatie in de mannenwereld. Bij Wyneken is dat niet het geval, hij streeft naar relaties tussen meester en leerling in kameraadschappelijke sfeer, in de zin van 'freundschaftliche' relaties, die niet als initiatie zijn bedoeld. Je moet dus al op zijn minst onderscheid maken tussen twee vormen van pederastie, een pederastie in de vorm van initiatie en een pederastie van het pedagogiese type.

Wat het pedagogiese type betreft kun je je afvragen of een andere vorm van pederastie buiten de pedagogiek om kan bestaan?

Ja, dat wil zeggen buiten een pedagogiek om in de platoniese zin. In het

boek *Le corps interdit*⁶ wordt door George Lapassade en mij een analyse gegeven van de pedagogiek bij Sokrates en Plato. Hun pedagogiek wordt gekarakteriseerd door het wegvakken van het feitelijke seksuele aspect van pederastie door het behouden van de eros in vergeestelijkte zin. Deze pedagogiek handhaaft die elementen van pederastie waar het direkt seksuele uit verwijderd is. Op zijn minst in theorie dan.

Voor ons is het probleem nu om zowel de pederastie in de vorm van initiatie, als de pederastie in platoniese zin te overstijgen via een andere interpretatie van de eros. Als jullie me vragen of de pedagogiese relatie onverenigbaar is met pederastiese relaties, dan zal ik dat ontkennen. Maar dan hebben we wel een nieuw type van pedagogiek nodig, die niet autoritair of direktief is en die een meer dan formele gelijkheid invoert. Dat verschilt van de klassieke meester-leerling verhouding. Ondanks het feit dat Wyneken zichzelf als een soort meester beschouwde, geloof ik dat je iets van deze andere pedagogiek bij hem kunt zien. Hij was weliswaar een meerdere in intellectuele zin en had veel overwicht op degenen die met hem omgingen, maar zijn houding tot de adepten van Wickersdorf kenmerkte zich door kameraadschap, gelijkheid en door een sensuele sfeer.

Wyneken ontwikkelde een pedagogiek op pederastiese basis die brak met het burgerlijke gezin en met de traditionele duitse schooldiscipline. Is het echter niet ook zo dat zijn alternatief van jeugdkultuur op basis van een 'Geistliche Ernährung'⁷ kritiekloos kon overlopen in de introductie van jongeren in de ariese cultuur, of zelfs de fascistiese cultuur? Is dat niet het gevaar van Wyneken?

Dat gaat voor Wyneken niet op! Niet alleen omdat hij daar in tijd aan voorafging, maar ook juist vanwege zijn kultuurvisie. Deze ging in de richting van wat men in het algemeen humanistiese kultuur noemt, in de klassieke betekenis ervan. Hij gebruikte geen rascistiese begrippen.

Ik zou hem zelfs eerder elitair noemen en niet fascisties. Daarbij denk ik ook nog aan het feit dat Walter Benjamin lange tijd met hem omging. Wat Wyneken op gang bracht is een beweging die tamelijk los van de jeugdbeweging zelf stond. Hij verdedigde de 'Jugendkultur' als iets nieuws, dat niet gelijk was aan de subkultuur van de Wandervogel, waarbij hij een dreiging van militarisering van de jeugd zag opkomen.⁸ Hij zag het gevaar

6. G. Lapassade en R. Schérer, *Le corps interdit. Essais sur l'éducation négative*. Parijs (ESF) 1976.

7. Zie hierover: 'Jugendkultur', in: G. Wyneken, *Der Kampf für die Jugend*. Jena 1919. Daarin komt dit idee van 'Geistliche Ernährung' expliciet ter sprake.

8. Zie hierover: 'Die militarisierung der deutschen Jugend' (1913) in dezelfde bundel.

dat de jeugdbeweging door overheersing van volwassenen tot brigades werd omgevormd, naar de waarden van de ouderen. De jeugdbeweging echter was oorspronkelijk op initiatief van jongeren zelf ontstaan. Om nu rondom de noties van de jeugdbeweging of van de jeugdkultuur uit die tijd een idee van fascisme te konstrueren is mijns inziens een interpretatie achteraf. Dan praat ik wel vooral over de periode vóór 1930, niet over wat er daarna gebeurde. Uitgezonderd in kleine fracties was er pas ná 1930 van een algehele vorm van militarisering van de jeugd sprake. Van Wyneken kun je zonder meer zeggen dat die niet militaristies gezind was. Ondanks het feit dat hij in 1914 vóór de oorlog koos, hetgeen de breuk met Walter Benjamin tot gevolg had.⁹ Ook daarna nog, na 1920, was hij niet nationalisties.

Wat was dan precies de oorzaak voor de omslag in het begin van de jaren dertig met betrekking tot de jeugdbeweging?

De jeugdbeweging werd door het populaire nationaal-socialisme van Hitler toegeëigend. Alles wat er aan dynamiek en waardevols in de jeugdbeweging aanwezig was, werd door extreem rechtse groeperingen toegeëigend en kwam in politiek vaarwater terecht.¹⁰ Van Wyneken met zijn idee van 'Geistliche Ernährung' kun je zoiets niet beweren. Volgens mij is het idee van 'Geist' bij Wyneken nooit in politiek reaktionaire zin gebruikt. Eerder in de betekenis van Hegels 'Volksgeist', of die van Fichte. Wyneken was beïnvloed door Fichte.¹¹ Je kunt hem geen nationalist of reaktionair noemen.

Was de kritiek van Walter Benjamin op Wyneken niet dat de idee van een jeugdkultuur te veel als iets geestelijks werd opgevat, in platoniese zin of binnen de idealistische traditie van Duitsland? Volgens Benjamin kon de jeugdbeweging hierdoor geen theoretiese en materiële weerstand tegen het nazisme bieden?

Wyneken was zeker een idealist. Maar de vernieuwingsgeest die de jeugd in zich draagt kun je ook heel goed idealisties noemen, een idealisme dat steunt op de werkelijkheid en op de materiële kracht van de jeugd, op nieuwe waarden die soms vorm moeten krijgen. Ik neig ertoe om de term

9. Zie: W. Fuld, *Walter Benjamin. Zwischen den Stühlen. Eine Biographie.* (Hauser) 1979.

10. Een beschrijving van deze politieke toeëigening met uitvoerige literatuurverwijzingen is te vinden bij H. Giesecke, *Vom Wandervogel bis zur Hitlerjugend.* München (Juventa Verlag) 1981.

11. Zie: 'Fichte als Erzieher' (1915) in: G. Wyneken, *Der Kampf für die Jugend,* a.w.

idealisme te nuanceren, waarbij ik niet uitga van de tegenstelling idealisme versus materialisme. Hoewel Benjamin een klasseanalyse maakte van de proletariëse en de burgerlijke jeugd, bleef hij gevoelig voor de idee dat de jeugd niet volledig gedetermineerd is. Zelfs al behoorden ze tot verschillende klassen, dan blijft er toch nog iets over bij de jeugd zelf dat verschilt van de volwassenheid. Ik blijf er bij dat je de jeugd niet alleen in termen van sociale klassen kun definiëren. Dat blijkt ook duidelijk uit de tegenwoordige bewegingen die de idee dat jongeren dwars door alle sociale klassen heen een geheel vormen bevestigen. De jeugd is telkens een belangrijke motor voor sociale bewegingen geweest, of dat nou in Duitsland, Europa of Amerika was.

Jeugdbewegingen als sociaal verschijnsel zijn zeer belangrijk omdat ze zich afzetten tegen school en gezin, tegen instituties die vervreemding en onderwerping voortbrengen. Het gaat mij hier om de jeugd als totaliteit, die wel doortrokken is van sociale verschillen, maar die uit zichzelf een eenheid vormt.

Pederastie en de rechten van het kind

Dat zou kunnen betekenen dat belangen van jongeren en volwassenen met elkaar in strijd zijn, omdat de jeugd iets heeft dat altijd verschilt van de volwassenheid. Levert dat dan geen probleem op voor de verdediging van pedofiele relaties?

We moeten oppassen om niet in een valkuil te lopen door het probleem zo te stellen. Ten aanzien van de verdediging van pedofilie zijn er twee zaken die elkaar kruisen. Enerzijds stellen jongeren hun eisen op het gebied van emancipatie. Dat zie je vanaf het begin van de twintigste eeuw bij herhaling naar voren komen. Emancipatie wil hier zeggen het recht op erkenning van seksualiteit. Anderzijds zijn er de standpunten die pederasten en pedofielen ter verdediging van hun relaties aanvoeren. Deze verdediging vertrekt vanuit de volwassenen die er belang bij hebben. Deze twee eisen, vanuit jongeren en vanuit pederasten, kunnen niet anders dan elkaar kruisen omdat de jongeren het centrale object zijn.

Nu zie je dat deze eisen niet volledig met elkaar overeenkomen. Wat de jeugd wil komt niet onvermijdelijk tegemoet aan wat de pederast wil, soms kunnen hun verlangens tegengesteld zijn. Dat is een delicaat probleem. In het algemeen zijn degenen die de rechten van het kind verdedigen met betrekking tot seksuele vrijheid, vaak zelf pederasten en pedofielen. Dat houdt echter niet automaties in dat jongeren hen tegemoet komen en ook pederastiese relaties gaan verdedigen. Ze strijden

Une idée insupportable de l'imagination.

eerder voor een soort vrijheid tussen jongeren onderling.

Tegenwoordig zie je in Frankrijk dat iemand als Tony Duvert¹² verlangens van pederasten verdedigt vanuit de optiek van de rechten van het kind, terwijl Wyneken de seksuele vrijheid van de jeugd vanuit een pederastiese optiek verdedigde. Er bestaat zonder twijfel een nauwe samenhang tussen die twee. In Duitsland verdedigen momenteel pedofielen de rechten van jongeren tegenover de dwang van school en gezin. Het is deze kritiek op de institutionele dwang die de eisen van jongeren en van pedofielen met elkaar verenigt.

Zijn er eigenlijk niet twee soorten van discours ontstaan over pedofilie, waarbij de nieuwe discours zich vooral rond de rechten van jongeren centreert?

Dat er een nieuwe discours is ontstaan is zeer juist gezegd. Je had de klassieke discours, zoals we die in romans tegenkomen van bijvoorbeeld

12. Tony Duvert, *l'Enfant au masculin*. Parijs (Minuit) 1980.

André Gide. Het is een meer estheties discours dat zich op een myties kultuurbegrip beroept, op de griekse opvatting van pederastie, hetzij de spartaanse hetzij de platoniese. Deze klassieke discours vind je ook nog in meer theoretiese werken, waar de pedofilie spreekt over de schoonheid van de aantrekking tot de jongen.

Het nieuwe discours baseert zich op de seksuele vrijheid van jongeren zelf: men kondigt in naam van de vrijheid van het kind de rechten van de pedofiel af. Zoals ik al zei spreekt dat niet voor zich, omdat daarmee nog niet gezegd is dat een kind altijd voor een pedofiel kiest. Wel is er samenhang: als men namelijk zegt dat het kind seksueel niet helemaal vrij kan zijn, dan bedoelt men dat het geen volwassenen kan aanspreken, dat het volwassenen niet als partner kan kiezen om er een seksuele relatie mee te hebben. Dat kan wel als het die seksuele vrijheid heeft. Andersom is het onmogelijk pederastie of pedofilie te verdedigen zonder tevens seksuele vrijheid voor jongeren te bepleiten. Zo niet dan blijft er niet meer over dan een archaïes discours van het recht van volwassenen om jongeren te beminnen.

In het nieuwe discours staat dus vooral het recht van jongeren centraal?

Ondanks alles gaat het bij de wetgeving, bij het juridiese recht, om insluiting. Men verhindert kinderen seksuele relaties te onderhouden met andere personen. Dat het kind rechten heeft, betekent in feite dat men het behandelt als een vrij individu, dat het vrij is om relaties aan te gaan. Het betekent echter eveneens dat andere personen zich met kinderen mogen bemoeien als zij dat wensen, het kind heeft 'recht' op bescherming. Volwassenen hebben dus het recht om kinderen te beschermen.¹³ Deze discussie levert echter niets op. Je kunt niet zeggen dat pedofielen het recht hebben om te slapen met kinderen. Men zal onmiddellijk tegenwerpen dat kinderen dat zelf niet willen. Dat is altijd de vraag die dan gesteld wordt. Dit nieuwe juridiese discours is dus een slechte manier om het probleem van pedofilie te stellen.

De zogenaamde gelijkheid van rechten blijft gebaseerd op verschillen in status en leeftijd. Dat leidt tot een plicht tot bescherming van het kind door volwassenen. Waar ik me nu vooral tegen wil keren, is de uitbreiding van de bescherming van het kind naar een verbod op affektieve en seksuele relaties met volwassenen.

13. Zie voor een vergelijking met de nederlandse discussie rond het rapport van de commissie-Melai: Th. Maasen, 'En toch beweegt het!', in: *Homologie* 1981, jrg. 3, nr. 3, pp. 18-19, waarin de dubbelzinnige redenering rond het recht van het kind beschreven wordt naar aanleiding van de wijzigingsvoorstellen voor de nederlandse Zedelijkheidswetgeving.

Begrijp echter goed dat wat ik hier over de verschillende vormen van discours te berde breng, nauw samenhangt met het probleem om pedofiele organisaties op te richten, en met de wijze waarop ze zichzelf opvatten.

Is het idee van de ontvoering van kinderen, waarover uw boek Co-ire gaat¹⁴, een poging het probleem anders te stellen?

De idee van ontvoering is zeer ingewikkeld. Men moet het zien in de mythologische kontekst van de sprookjeswereld, waarbinnen de ontvoering in het boek *Co-ire* wordt geplaatst. Hocquenghem en ik schreven het boek samen en wilden laten zien dat wat diep verborgen in de verbeelding van het kind aanwezig is, niets met het gezin te maken heeft maar met het verlangen door een ander meegenomen of weggevoerd te worden. Weg uit de omgeving van het gezin. De ontvoering maakt het kind tot wat het zou kunnen zijn. Het is niet zo belangrijk of het nu om een werkelijke dan wel een metaforische ontvoering gaat. De mythe zelf staat voorop: in sprookjes vertelt men kinderen verhalen die meestal vergezeld gaan van een ontvoering of van roof. Wij zien hier een wereld van het kind achter schuilgaan die niet die van het gezin als een natuurlijk milieu is waar het kind zijn plaats krijgt tussen vader en moeder. Door deze provocerende tekst te schrijven riepen wij een beeld op van een kinderwereld waarin het 'natuurlijke milieu' nu juist niet het gezin is.

Hoe is het sterk literaire karakter van Co-ire in verband te brengen met het nieuwe juridische discours over de rechten van het kind?

Je moet *Co-ire* niet zo opvatten alsof wij ermee een archaïsering beoogden. We wilden een andere weg inslaan. Ook niet de juridische weg. In de juridische representatie van het kind mag de seksualiteit die men aan kinderen toekent, niet interfereren met andere vormen van seksualiteit.

In *Co-ire* hebben we deze seksuele interferenties wel laten gebeuren. We gingen er niet van uit dat je aan de ene kant volwassenen hebt en aan de andere kant kinderen, die als het ware ergens geparkeerd worden om ze vervolgens vrij op te voeden zonder dat volwassenen daar echt deel aan hebben. In *Co-ire* spelen zich dubbelzinnige relaties af, die voortdurend van de een op de ander overgaan. In onze maatschappij staat het beeld van de moderne jeugd, dat opnieuw bezet en vervreemd is door juridische kodes daar pal tegenover. Wij willen ook niet terug naar pederastische relaties waarin volwassenen overheersen. Via seksuele relaties die door elkaar lopen, kunnen vormen van overheersing juist worden opgeheven. Het in

14. R. Schérer, G. Hocquenghem, *Co-ire. Album systématique de l'enfance*, nr. 22 van *Recherches*, Fontenay-sous-Bois 1976; duitse vertaling: *Co-ire. Kindheitsmythen*. München 1977.

elkaar overgaan van de twee sociale categorieën, van jongeren en volwassenen, wordt verhinderd door de strikte scheiding op seksueel gebied. De zedelijkheidswetgeving legitimeert die barrière.

Pederastie en pedagogiek

Als je een andere weg wilt inslaan met de pederastie, blijven dan pedagogische aspecten niet altijd een belangrijke rol spelen?

Als je van de masculiene pederastie uitgaat kun je wel stellen dat een relatie tussen een man en een jongen die iets voor hen beiden betekent en niet kortstondig is, een pedagogies karakter draagt in de brede zin van het woord. Ik kan mij niet voorstellen dat een jongen daar niets van leert, of daar niet door gevormd wordt. Ik vat vorming dan wel ruimer op dan wat we over het algemeen onder pedagogische vorming verstaan. Het gaat mij om iets dat van de een op de ander overgaat, en wel zo, dat de ander erdoor verandert. Bij nader inzien zal deze vorming wederzijds blijken te zijn. Bij pederastiese of pedofiele relaties kun je zonder meer spreken van vorming die niet in één richting gaat. Vanaf het moment dat een pederast contact heeft met een jongen, verandert deze zelf ook. Je kunt dus het begrip pedagogies hier niet klakkeloos hanteren.

Een pedofiel kan zelfs als hij geen opvoeder is aan de vorming van de jongen bijdragen, er een positieve invloed op uitoefenen. Men kan heel goed liefdesrelaties of seksuele relaties hebben die niet pedagogies zijn. Die hoeven daardoor nog niet veroordeeld te worden. In de verdediging van een proces tegen een pedofiel wordt het pedagogiese argument vaak gebruikt. Dat begrijp ik wel, maar dat neemt niet weg dat men blijkbaar naar een alibi zoekt als het om deze affektieve of seksuele relaties gaat. Het is een alibi, want volwassenen onderling hebben dat argument niet nodig. Men zegt niet: u bent veroordeeld omdat u geen pedagogiese relatie had met de vrouw waarmee u sliep, anders zouden we u natuurlijk niet veroordelen.

Het feit dat een pedofiele relatie in intellectueel opzicht bijvoorbeeld ook nog iets oplevert, moet niet als de rechtvaardiging gaan gelden. Het gaat uiteindelijk om het plezier tussen het kind en de volwassene. Als we niet oppassen gaan hier dingen door elkaar heen lopen: dat een man een pedofiele relatie heeft met een jongen, wat zo'n jongen goed doet, is natuurlijk prachtig. Er zijn echter ook mannen die iets voor jongens betekenen, maar die er dan geen pedofiele relatie mee hebben. Daar hebben ze of zelf geen zin in, of die jongen heeft daar geen zin in. Anderzijds zijn er tussen mannen en jongens relaties die aangenaam zijn en

die men niet moet veroordelen vanwege het feit dat ze niet pedagogies zijn. Niet alle aangename relaties zijn pedagogies. *en dat heeft ook met*

Als je je nu van de andere kant afvraagt of erotiek in een pedagogiese relatie kan worden opgenomen, dan denk ik in elk geval van wel. Een probleem daarbij kan zijn dat het bijzonder moeilijk is daar een gezamenlijke manier van uitdrukken voor te verzinnen, want erotiek is altijd interindividueel. Je kunt in klassikaal verband wel aan een groepje jongens iets leren, maar je kunt bijvoorbeeld in dat verband nauwelijks met tien jongens tegelijk een erotische sfeer opbouwen. Dat komt omdat opvoeding en erotiek zich niet op hetzelfde nivo ontwikkelen, ze zijn niet met elkaar in evenwicht. Vandaar waarschijnlijk de sublimatie van de erotiek in de opvoeding. De pedagogiek handhaaft de eros door er een opvoedkundig principe van te maken. Maar dat heeft niets meer te maken met erotiek in seksuele zin. Toch geloof ik niet dat pedagogiek en erotiek onverenigbaar zijn. Ik zal een voorbeeld geven: een student van mij, die over dit onderwerp heeft geschreven, beweert dat hij pas een goede onderwijzer kan zijn en zijn leerlingen pas goed hun best doen, wanneer hij op een of twee leerlingen uit de klas verliefd kan zijn. Kan hij dat niet dan vindt hij zichzelf saai worden en staat het werk hem tegen. De liefde

laat iets opbloeien en de andere leerlingen begrijpen dat ook. Het betekent niet dat de andere leerlingen genegeerd worden. Ze raken juist meer geïnteresseerd. De lessen worden een gezamenlijk genoegen.

Ik wil niet zeggen dat de opvoeding van kinderen het beste door pedofielen kan gebeuren, of ik zou het op zijn minst dan ironies bedoelen. Maar je kunt natuurlijk wel heel goed stellen dat elke goede opvoeding noodzakelijk gepaard moet gaan met tederheid en affektie wil een kind er niet onder lijden. Dat is dan wat ik pedofilie in brede zin zou willen noemen. Het boek *Emile* van Rousseau is daar een sterk voorbeeld van. De opvoeder heeft met Emile een liefdesrelatie. In *Les Rêveries du Promeneur solitaire* schrijft Rousseau op heel gevoelige wijze over omgang met kinderen.¹⁵ Ik wil hiermee aangeven dat degene die de moderne opvoeding op uitsluiting van seksualiteit heeft gebaseerd, tevens een pedofiel fundament onder die opvoeding heeft gezet.

Pederastie en homoseksualiteit

Welke historische analyse van pederastie zou je kunnen maken in vergelijking bijvoorbeeld met de manier waarop Foucault in La volonté de savoir¹⁶ over homoseksualiteit heeft geschreven? Heeft pederastie een andere geschiedenis dan homoseksualiteit?

Ik heb het nieuwe boek van Foucault, het vervolg op *La volonté de savoir*, natuurlijk nog niet gelezen. In het tijdschrift *Masques* laat hij zich in verband daarmee over de griekse homoseksualiteit uit.¹⁷ Nu kan men homoseksualiteit zowel tegen deze historische achtergrond beschouwen, maar men kan het ook op de negentiende eeuw betrekken, waarin de term als zodanig ontstaat.¹⁸

Met pederastie ligt dat wat anders. Je hebt een periode gehad waarin pederastie en homoseksualiteit niet van elkaar waren onderscheiden.

15. In nederlands vertaald: J.J. Rousseau, *Overpeinzingen van een eenzaam wandelaar*. Met name in de negende wandeling komt deze gevoelige beschrijving naar voren.

16. M. Foucault, *Histoire de la sexualité 1. La volonté de savoir*. Parijs (Gallimard) 1976.

17. J.P. Joecker e.a., 'Entretien avec M. Foucault', in: *Masques, Revue des Homosexualités*, 1982, nr. 13, pp. 15-24; ned. vert. in: *Skript*, jrg. IV, nr. 2, juni-juli 1982.

18. In Nederland onderzoekt G. Hekma het ontstaan van de term homoseksualiteit in de negentiende eeuw. Zie G. Hekma, 'Homoseksualiteit van zonde tot geaardheid', in: *Spiegel Historiae*, jrg. 15, nr. 9, september 1980.

Wat hier
gevoeld

Homoseksualiteit was in die periode, ik denk aan de griekse pederastie, noodzakelijk pederasties. Het ging daarbij niet om relaties tussen volwassenen onderling. Homoseksualiteit had tot een vrij recente tijd een pederasties karakter. Pas vanaf de negentiende eeuw werd homoseksualiteit nauwkeuriger gelokaliseerd als een perversie. Dat was iets anders dan pederastiese relaties tussen volwassenen en kinderen. In de pederastiese relatie wordt in de ogen van de maatschappij de volwassene niet getransformeerd in een geïnverteerde, iemand van de verkeerde kant. Men blijft hem eerder als een volwassene zien die een relatie heeft met een min of meer vrouwelijk wezen, met een kind. Op die manier zitten homoseksualiteit en pederastie niet op hetzelfde spoor, al zijn er natuurlijk wel interferenties.

Pierre Hahn heeft in *Nos ancêtres les pervers*¹⁹ precies deze mediese fysionomie van de geperverteerde laten zien. Aan de moderne veroordeling van pederastie ligt dan ook een andere analyse ten grondslag dan bij homoseksualiteit. Wat men niet in naam van de perversie kan veroordelen, dat veroordeelt men in naam van de verdediging van het kind. Je ziet dat in de loop van de tijd de leeftijdsgrens van kinderen in verband met hun bescherming tegen volwassenen stapsgewijze is verhoogd van 11 naar 13, en van 13 naar 16 jaar. Vandaar dat het discours over homoseksualiteit zich via perversies en het anti-natuurlijke afspeelt, en die over pederastie via de bescherming van het kind. Deze twee zaken beïnvloeden elkaar wel, en lopen telkens door elkaar, maar ze zijn niet op hetzelfde gebaseerd. Je ziet dan ook dat zodra homoseksualiteit in de landen om ons heen vrijer wordt, men pederastie niet langer veroordeeld vanwege het homoseksuele karakter, maar juist vanwege de bijzondere bescherming van het kind.

Het interessante hieraan vind ik dat men de pederastie die veroordeeld wordt, toch als een natuurlijk voortvloeisel ziet, iets dat vanzelfsprekend volgt uit de omgang van volwassenen en jongeren. Overal ten opzichte van pedagogiese instituties, in het bijzonder internaten, treft men een verdenking van pederastie aan. Als de pederastie getolereerd werd, dan gebeurde dat vaak in een pedagogies milieu.

Foucault heeft in zijn historische analyse de homoseksualiteit binnen de dwang tot bekennen, de bekentenispraktijk, gebracht. Betekent het onderscheid dat u maakt tussen de beide geschiedenissen van pederastie en homoseksualiteit tevens dat de pederastie zich onttrekt aan de bekentenis?

La volonté de savoir was gericht tegen de huidige tendens in de seksuologie

19. P. Hahn, *Nos ancêtres les pervers*. Parijs (Olivier Orban) 1979.

vgl
Rosenburg.

ke!

ke lapt

14

men dan
jongel-
katten
met
wilde

om de waarheid van de seks te categoriseren. Voor Foucault is die tendens een penibele kwestie. Voor hem is seksualiteit een veelvoudigheid en histories gezien was ze ook gemengd met tal van andere zaken. In strafprocessen is men er op uit om precies te achterhalen wat er gebeurd is, want het sociale discours zwijgt er meestal over. Een proces dwingt tot klassificering. Je kunt dat zien bij Wyneken. In Eros weigerde hij zich te klassificeren door te stellen dat in feite de gemeenschap waarin mannen opvoeders van jongens waren, doordrongen was van erotiek en sensualiteit. Volgens mij is dat ook het enige wat er over te zeggen valt. Toen de beschuldigingen tegen Gustav Wyneken losbarstten, had de scholengemeenschap uit zichzelf geen behoefte om haar levenswijze in termen van seksuele categorieën te benoemen. Het noodlot was echter dat ze daartoe werd gedwongen. De sensualiteit werd noodgedwongen in termen van seksualiteit benoemd, waardoor men het geheel uit de kontekst van wat in Wickersdorf gebeurde haalde.

De justitie dwingt in de processen tot preciese beschrijving van een zeker aantal handelingen. Men stelt mensen voor een keuze: u bent zus of zo. Deze bemoeienis van de wet met affectieve relaties is noodlottig. Dit probleem van het benoemen van dit soort relaties geldt trouwens ook voor jullie onderzoek naar de jeugdbeweging. Het is namelijk wel mogelijk de jeugdbeweging aan het begin van deze eeuw vanuit het oogpunt van een homoseksuele pederastie of vanuit een pederastiese homoseksualiteit te analyseren; het is zeker interessant om dat vanuit ons tegenwoordig denken over homoseksualiteit te bestuderen. Maar als je wilt weten of er wel van homoseksualiteit sprake was, is het eveneens essentieel te benadrukken dat het levensvatbare van de relaties in de jeugdbeweging nou precies was dat ze spontaan verliepen, dat ze niet als zodanig werden benoemd. Men zag ze niet als pederastiese relaties, maar tegelijk konden ze slechts in die mate bestaan, waarin er een coherente affectieve band aanwezig was, die sensueel zeer krachtig was. Degenen die er behoefte aan hadden deze relaties wel te benoemen, waren meestal figuren die er van buiten af tegen aankeken.

Wat vindt u van de rol die de psychoanalyse heeft gespeeld in de verhouding tussen pederastie en pedagogiek?

Dat is moeilijk te zeggen. De psychoanalyse is in zoverre van belang dat seksualiteit daar het uitgangspunt is en op een positieve manier wordt benaderd. De praktische toepassing van de psychoanalyse binnen de instituties blijft echter steeds met een groot risico verbonden. Dat hangt natuurlijk ook van concrete psychoanalytici af, maar over het algemeen zijn ze in de praktijk normatief. Ik ken bijvoorbeeld een geval van een wat

Avec Vitalis et le chien Capi

vrouwelijk uitzijnde jongen uit een klas, die door tussenkomst van een psychoanalytikus van andere leerlingen werd gescheiden vanwege de gevaren van een zich te vroeg ontwikkelende homoseksualiteit. Zo'n ingreep heeft natuurlijk rampzalige gevolgen. Afgezien van het feit dat de waarde die Freud aan seksualiteit toekende, een aantal mensen de ogen heeft geopend, bijvoorbeeld voor kinderseksualiteit, geloof ik niet dat de psychoanalyse veel positiefs heeft opgeleverd.

*Maar hanteert u zelf ook niet een begrip van seksualiteit dat uiteindelijk op de psychoanalyse steunt, bijvoorbeeld in de traditie van Deleuze en Guattari of zoals Hocquenghem dat in *Le désir homosexuel*²⁰ heeft uitgewerkt? Foucault plaatst daar het begrip 'plaisir' tegenover omdat hij 'désir' te fysiologies vindt. Of moeten we van het verlangen van volwassenen spreken tegenover het plezier van kinderen?*

In jullie vraag zit al enigszins een krities antwoord op het begrip seksualiteit dat men hanteert, Jullie noemen Hocquenghem die een begrip verlangen (*désir*) als verlangensproductie gebruikt. Dat betekent dat het verlangen weer in ere werd hersteld als iets positiefs, en dat het niet werd herleid tot een perversie. Bovendien wordt bij hem homoseksualiteit niet langer uitsluitend gehonoreerd vanuit een fixatie op genitale seksualiteit. Wat het plezier van kinderen betreft, dit kan zich nauwelijks ergens uiten. Juist omdat men niet bekend is met het plezier van kinderen weigert men het toe te staan. En dan bedoel ik niet alleen bij de wet, maar in de sociale omgang tussen kinderen en volwassenen. Tot op dit moment wordt het plezier zodra het zich manifesteert, in naam van de leeftijd van het kind of van trauma's die het mogelijk zou oplopen, geweigerd. Ik wil daar tegenover pleiten voor een bevestiging van het plezier als iets op zichzelf. Wanneer het naar voren komt zou men er op in moeten gaan, er in mee moeten gaan. Een kind heeft recht op genot.

De weigering van ouders, van volwassenen, om het plezier toe te staan, is in feite een weigering van het plezier om een kind te zien genieten. Het is misschien een soort jaloezie ten opzichte van het kind zelf, ten opzichte van degenen die in het plezier willen delen of het zelfs opwekken. Er bestaat bij volwassenen een beklemming als ze kinderen seksueel zien genieten of als ze erin betrokken raken. Bij een proces, waar ik als gefuige-deskundige heb geassisteerd, zag je datzelfde duidelijk gebeuren. De deskundigen rapporteerden dat de kinderen in dit betreffende geval plezier aan het contact hadden ondervonden, dat ze

20. Zie: G. Deleuze en F. Guattari, *l'Anti-Oedipe: Capitalisme et Schizofrenie, I.* Parijs (Minuit) 1972; G. Hocquenghem, *Le désir homosexuel.* Parijs 1972.

ermee tevreden waren. De rechtbank echter konkludeerde dat dit niet waar kon zijn, dat de pederast niet wist wat voor een kwaad hij had aangericht. Dat is nu een officiële ontkenning van het plezier van het kind. Een sociale en juridische ontkenning.

De laatste vraag: men kan zeggen dat in de pederastie de vrouw afwezig is, zoals in het moederschap de man afwezig is. Op dit moment bestaat er van feministische zijde kritiek op de afwezigheid van de vrouw in de masculiene wereld.²¹ Wanneer u naar een specifieke mannenwereld en jongenswereld zoekt is het dan niet noodzakelijk zo'n exclusieve poging te legitimeren?

Jullie snijden met deze vragen verschillende problemen tegelijk aan, die nauw met elkaar samenhangen. Op de eerste plaats de houding van feministen met betrekking tot pederastie. Het is volkomen terecht dit probleem hier naar voren te brengen, want een paar jaar geleden zijn in Frankrijk enkele zeer kritische publicaties tegen pederastie verschenen.²² Deze vielen de pederasten vooral aan op het punt dat ze kinderen overheersten als ze die al niet verkrachtten. Ze zouden het plezier van het kind ten gunste van hun eigen lust gebruiken. Alleen vrouwen en in het bijzonder slechts een moeder, zijn volgens hen in staat kinderen te begrijpen. Deze kritiek op pederastie staat helemaal in het teken van de verdediging van de positie van de vrouw. Op dit moment wil ik daar niet op in gaan. Ik ben het daar niet mee eens. In *L'enfant au masculin*, een boek van Tony Duvert, vind je een zeer levendige discussie over dit onderwerp. Ik vraag me af of je niet kunt zeggen dat moeders op zijn minst zelf pederasties zijn, omdat zij hun aantrekking tot jongetjes of meisjes niet onder stoelen of banken hoeven te steken.

Het bevorderen van de liefde tussen exclusief mannen en jongens is op dit moment noodzakelijk omdat ze niet is toegestaan. De grotere vrijheid ten aanzien van homoseksualiteit in de meeste Europese landen, de openbaarheid rond homoseksualiteit is slechts oppervlakkig en verbaal. Het stelt wezenlijk niets voor. Een strijd ten gunste van homoseksualiteit is bij lange na niet verouderd.

Bij jongeren geldt dit nog twee keer zo sterk vanwege het anti-homoseksuele klimaat waarin deze zich bevinden. Door Tony Duvert wordt dat met heterokratische macht aangeduid. Deze verdubbeling bij jongeren zit hem hierin, dat als jongeren over seks praten, het meestal

21. Een overzicht van o.a. feministische kritiek in Engeland en Amerika is te vinden in: D. Tang, *The age taboo*. Londen/Boston 1981.

22. O.a. J.L. Pinard-Legry en B. Lapouge, *L'enfant et le pédéraste*. Parijs (Seuil) 1980, dat door T. Duvert gehekel wordt in *L'enfant au masculin*. Ook: L. Sebban, *La maman et le pédophile*. Parijs 1980.

uitsluitend over vrouwen gaat. We zitten met een maatschappelijk beeld waarin alleen een heteroseksuele relatie een échte seksuele relatie wordt genoemd. Een homoseksuele relatie blijft iets dat nog niet geïntegreerd is, dat er nog niet bij hoort. Vandaar dat het zonder twijfel moeilijk is vanuit een veelvoud van seksuele relaties op gelijke voet te denken. Jongens die homoseksuele relaties met volwassenen onderhouden, hebben het in zo'n geval moeilijk. De pederast loopt het risico van een overtreding als zo'n verhouding bekend wordt, maar jongens kunnen deze verhouding niet eens openlijk beleven. Dat kan iets gemakkelijker met jongens van eigen leeftijd, maar een verhouding met een volwassene heeft een motief nodig dat deze verhouding rechtvaardigt. We komen hier op het punt dat Fourier 'de werkelijkheid van de geheime zeden van een maatschappij'²³ heeft genoemd. Kijk, pederastiese relaties bleven in de meeste gevallen achter vele motieven verborgen, niet alleen nu maar ook in de vorige eeuw. Ik denk aan het beschermen van kinderen, aan het te hulp komen van kinderen in arme gezinnen. Misschien gold dat vroeger meer dan nu. Ik heb het dan ook over relaties waarin pedofilie minder op de voorgrond treedt. Ze hadden wel een enigszins pedofiel karakter. Juist door dit minder nadrukkelijke karakter werden ze, ook door het gezin, geaccepteerd. Een kurieus voorbeeld, dat door een recente publikatie van een engels boek weer in het nieuws kwam, is de geschiedenis van James Barrie, de auteur van *Peter Pan*, rond 1900.²⁴ Het boek is in dit geval zo boeiend omdat het middenin het victoriaanse tijdperk het ontstaan laat zien van pederastiese en pedofiele relaties van deze Barrie. Hij was een schrijver uit Londen die zich nestelde in een gezin uit hoge bourgeois-kringen. Hij was verliefd op de kinderen, met wie hij dan ook niet alleen pedagogiese relaties had, maar ook extravagante kulturele relaties. *Peter Pan* vloeide daar uit voort. Hij adopteerde de kinderen na de dood van hun ouders. Je kunt niet zeggen dat de relaties van Barrie met deze kinderen zonder meer pederasties waren. Dat is trouwens ook niet zo interessant, het gaat eerder om de ambiguïteit die dergelijke relaties mogelijk maakt. Het is een interessant voorbeeld voor een onderzoek naar de interferentie van pedagogiek en pederastie. Men heeft de kinderen die de rol van Peter Pan speelden en die nog niet zo lang geleden zijn overleden, gevraagd of het hier om homoseksuele relaties ging. Maar daar wilden ze zich geloof ik niet zo over uitspreken. In ieder geval kun je wel

23. R. Schérer, *Charles Fourier. L'ordre subversif* (en collaboration avec J. Goret). Parijs (Aubier) 1972.

24. Andrew Birkin, *J.M. Barrie and the lost boys*. Londen (Meadowald Futura) 1980.

||zeggen dat Barrie voor deze kinderen schreef omdat hij stapelgek op hen was. Daarom heeft hij Peter Pan gemaakt. Dat is ook het creatieve aspect van de pedofilie. Ik besef nu dat ik slechts indirect antwoord op jullie vraag...

Als men u zou vragen waarom u alleen over jongens en de masculiene wereld schrijft en niet over meisjes, over vrouwen, wat zou u dan antwoorden?

Om verschillende redenen. Omdat ik jonge jongens ken, omdat ik van hen houd. Maar ik ben daar niet als romanschrijver of autobiograaf mee bezig, toch meer als filosoof. Het feit dat histories gezien de opvoeding zich vooral met jongens bezighield heeft natuurlijk veel invloed op een masculiene opvoeding. Dat is een hoofdstuk apart met een interessant probleem. In *Emile* van Rousseau bijvoorbeeld is de opvoeding van Sophie niet meer dan een voltooiing van Emile's opvoeding.

Over pedofilie in heteroseksuele zin is trouwens weinig opzienbarends te melden, uitgezonderd een enkel interessant geval zoals Lewis Carroll²⁵, waarover je in *Co-ire* kunt lezen. De heteroseksuele pedofilie wordt algemeen in het kader van de gangbare seksualiteit beschouwd. Men treedt het met een grotere tolerantie tegemoet. Een relatie tussen een jongen van tien en een dertigjarige vrouw wordt al gauw gezien als een vroegrijpe heteroseksuele relatie. Men zegt dat die jongen er vroeg bij is. Zoiets wordt niet snel in diskrediet gebracht. Een verhouding tussen een man en een jongen stelt een groter probleem aan de orde, dat raakt namelijk onze samenleving, onze cultuur. Meer dan die andere relaties.

Het is dus niet alleen een persoonlijke keuze van mij, het is ook niet alleen een kennisprobleem, dat bepaalt dat ik alleen over jongens en mannen schrijf. Carroll schreef nooit over jongens omdat hij die walgelijk vond, want hij hield alleen van meisjes. Dat is bij mij niet zo. Ik aanbid meisjes maar ik weet onvoldoende van hun reacties, gedachtes en verlangens om erover te kunnen schrijven. Toch is het voor mij niet zozeer een probleem van uitsluiting, maar ook een theoretiese keuze. Niet op de laatste plaats een keuze om de relatie tussen pederastie en pedagogiek te onderzoeken, om daartoe een ingang te vinden, en dan is het zeker zo dat die relatie masculien genoemd kan worden. Het is dus niet alleen een persoonlijke keuze.

25. L. Carroll, *Lettres adressées à des petites filles*. Parijs (Flammarion) 1975.